

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**ÇOĞULCULUK BAĞLAMINDA İMAM HATİP LİSESİ KELAM DERSİNDE ALEVİLİK-
BEKTAŞİLİK ÖĞRETİMİ**
*IN THE CONTEXT OF PLURALISM TEACHING ALAWISM-BEKTASHISM IN THE İMAM-
HATİP HIGH SCHOOL KALAM COURSE*

Mustafa BAYAR*

Öz

İmam-Hatip Lisesi öğretim programı 2008 yılında yenilenmiş ve Alevilik-Bektaşilik konularına ilk defa Kalam dersi içerisinde yer verilmiştir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin bir gerçeği olan Alevilik-Bektaşiliğin Kalam öğretim programı ve ders kitabına nasıl yansıdığını tespit etmektir. Araştırmanın veri toplama aracı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 2008-2009 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan ve halen yürürlükte olan İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programı ve Kalam Ders Kitabı'dır.

Araştırmamızda ilk önce Alevilik-Bektaşilik konuları, öğretim programında içerik, kazanım ve etkinlik açısından ne şekilde yer aldığı, daha sonra bu konuların ders kitabına nasıl yansıdığı incelenecek ve araştırmanın sonunda değerlendirmeye yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Alevilik-Bektaşilik, Kalam Öğretim Programı, Ders Kitabı, İmam-Hatip Lisesi, Çoğulculuk.

Abstract

The curriculum of İmam-Hatip High School was renewed in 2008 and in the first time the Alawism-Bektashism subjects was took placed in the Kalam course. The aim of this study is to determine how Alawism-Bektashism that is a reality of Turkey reflects on the curriculum of Kalam and its textbook. The data collecting means of the study is the İmam-Hatip High School Vocational Courses Curriculum which by The Ministry of National Education is implemented in the 2008-2009 academic years and which is still valid and Kalam textbook.

In our study firtsly the Alawism-Bektashism subjects, content in the curriculum, in what way it takes up from the point of educational attainment and activity, later how these subject reflects on the textbook will be studied and end of the study evaluation will be included.

Keywords: Alawism-Bektashism, curriculum of Kalam, Textbook, İmam-Hatip High School, Pluralism.

* MEB, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni

1- Giriş

Son çeyrek yüzyılda hızlanan küreselleşme süreci, çoğulculuğu daha çok tartışılan bir alan haline getirmiştir.¹ Yaşanan bu süreç, kültürler ve medeniyetler arasındaki karşılıklı etkileşimi hızlandırarak, toplumsal yapıda homojenlikten heterojenliğe doğru bir değişimi de ortaya çıkarmıştır.² Böyle bir değişim ise insanları ve toplumları, aralarındaki etnik, kültürel ve dini farklılıkları kabul etmeye; belli kurallar ve uzlaşma zeminleri üzerinde bu farklılıklarla bir arada yaşama projeleri geliştirip uygulamaya zorlamaktadır.³

Günümüz toplumlarındaki etnik, kültürel ve dinsel açıdan farklılıkların olması yani toplumların çoğulcu bir kimlik kazanması eğitim ve kültürel haklara ilişkin talepleri gündeme getirmiş, bu durum eğitim politikalarında yeni yaklaşımların ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır. Din gibi bir olgunun öğretiminde de yeni gelişmeler doğrultusunda çoğulcu anlayışın hâkim olduğu öğretim modelleri arayışı içerisine girilmiştir.⁴

Bu durumun bir sonucu olarak okul programı içerisinde din derslerinin geleneksel bir dini kapsayan ve onu benimsetmeyi açık ve örtük bir şekilde hedefleyen yaklaşımdan ziyade çoğulcu bir niteliğe sahip olması kabul görmektedir. Böylece derste içerik olarak bir ülkedeki çoğunluk dışında bulunan diğer dinlere, onları ötekileştirmeden yer verilmesi ve bir din içerisindeki farklı yorumların zenginlik kabul edilerek eğitsel bir perspektifi önceleyecek şekilde öğretilmesi benimsenmiştir.⁵

Ülkemizde din eğitimindeki bu değişim ve gelişmelerin yansımalarını 2005 yılında Orta öğretim DKAB dersi öğretim programı, 2006 yılında İlköğretim DKAB dersi öğretim programı ve 2008 yılında da İHL meslek dersleri öğretim programının yenilenmesinde görülmektedir. Ayrıca 2010 yılında bu programların kısmi değişikliklerle gözden geçirilmesi bu anlayışın devamı şeklinde yorumlanmalıdır.

Geliştirilen bu programlarda modern çoğulculuğun⁶ bir gereği olarak bir din içerisindeki farklı inanç, düşünce ve ekollere de yer verilmiştir. Bu bağlamda Alevilik-Bektaşılık konusu İmam Hatip Lisesi öğretim programında ilk defa yer almıştır.

İmam Hatip Liseleri; imamlık-hatiplik ve Kuran Kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanlar yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yüksek öğretime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.⁷ Eğitim sistemimiz içerisinde İmam-Hatip Liseleri ilk açıldığı zamandan günümüze kadar geçen sürede, her zaman önemini korumuştur. Tarihi açıdan konuya bakıldığında, bu okulların ülkemizdeki eğitim kurumları arasında en köklü eğitim kurumları olduğu söylenebilir.⁸

Alevilik-Bektaşılıkla ilgili konuların İHL programında yer alması Sünni-Alevi diyalogunun gelişmesine zemin hazırlayacağı gibi bugün hâlâ varlığı hissedilen karşılıklı önyargıların⁹ aşılmasında da önemli rol oynayacaktır. Zira önyargılarla mücadelede eğitim-öğretim ve bilgilendirmenin önemli bir yeri vardır. İnançlar arası ön yargı ve ayrımcılık gibi fenomenlerin eğitim ile giderilebileceği pek çok araştırmacı tarafından savunulmaktadır.¹⁰ Aynı zamanda İHL programında din içi çoğulculuğa yer verilmesi İslam'daki dini yorumları anlayışla karşılayan, farklılıkları düşmanlık olarak değil, hoşgörü ve diyalog içerisinde ülkenin kültür mozaiğinin bir parçası olarak algılayan bireylerin yetişmesine de katkı sağlayacaktır.

Örgün eğitim kurumu olan İmam-Hatip Liselerinde Alevilik-Bektaşılık öğretimine Kelam dersi içerisinde yer verilmiştir. Bu makalede Türkiye'nin bir gerçeği olan Alevilik-Bektaşılığın yeni Kelam öğretim programı ve ders kitabı çerçevesinde nasıl yer aldığına incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmış ve içerik analizi yapılmıştır.

¹ Nurullah Altaş (2012). "Küreselleşme, Çokkültürcülük ve Din Eğitimi", *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*, Ed. Mustafa Köylü, İstanbul: Dem Yayınları, s. 19

² Ayrıntılı bilgi için Bkz: Yakup Coştu (2011). "Küreselleşme Sürecinde Din Öğretiminin Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*, (Ed. R Kaymakcan, M Zengin, Z Şeyma Arslan), İstanbul: Dem Yayınları, s. 341-344

³ Recep Kaymakcan & İbrahim Aşlamacı (2011). "Çoğulculuğa İlişkin Farklı Yaklaşımlar ve DKAB Dersleri", *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*, (Ed. R Kaymakcan, M Zengin, Z Şeyma Arslan), İstanbul: Dem Yayınları, s. 77

⁴ Kaymakcan & Aşlamacı (2011). Çoğulculuğa İlişkin Farklı Yaklaşımlar ve DKAB Dersleri, s. 77-78

⁵ Recep Kaymakcan (2012). "Din Eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırıcılık: Türkiye Örneği", *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*, Ed. Mustafa Köylü, İstanbul: Dem Yayınları, s. 82

⁶ Modern çoğulculuk ve geleneksel çoğulculuk hakkında bkz: Sönmez Kutlu (2009). "Farklı İnanç Grupları Farklı Din

Anlayışları ve Din Eğitimi", *IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri (12-16 Ekim 2009)*, Ankara: C. II, s. 641; Kaymakcan (2012). *Din Eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırıcılık: Türkiye Örneği*, s. 90-91

⁷ Süleyman Hayri Bolay & Mümtaz'er Türküne (1995). *Din Eğitimi Raporu*, Ankara: s. 131

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Âdem Korukcu (2012). "İmam Hatip Liseleri", *Din Eğitimi El Kitabı*, Ed. Recai Doğan,

Remziye Ege, Ankara: Grafiker Yayınları, s. 181-211

⁹ Karşılıklı önyargılar hakkında bkz: Asım Yapıcı (2009). "İçimizdeki Öteki: Kimlik ve Ön yargı Kıskacında Sünni-Alevi İlişkileri", *DEM Dergi*, Yıl: 2, S. 6, s. 52-59

¹⁰ Asım Yapıcı (2011). "Dini Gruplar Arası Ön Yargıların Etkinliğinin Azaltılmasında Din Öğretiminin Önemi", *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*, (Ed. R Kaymakcan, M Zengin, Z Şeyma Arslan), İstanbul: Dem Yayınları, s. 307;

Recep Kaymakcan (2009). "Alevilik Üzerinden Din Dersini Tartışmak", *DEM Dergi*, Yıl:2, S. 6, s. 71

Araştırmanın veri toplama aracı, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun, 22.07.2008 tarih ve 152 sayılı kararı ile 2008-2009 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan ve halen yürürlükte olan İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programı'dır.¹¹ Araştırmanın bir diğer veri toplama aracı ise Kelam Ders Kitabı'dır.¹² Araştırmamızda ilk önce Alevilik-Bektaşilik konuları, öğretim programında içerik, kazanım ve etkinlik açısından ne şekilde yer aldığı, daha sonra bu konuların ders kitabına nasıl yansıtıldığı incelenecek ve araştırmanın sonunda değerlendirmeye yer verilecektir.

2- Kelam Dersi Öğretim Programında Alevilik-Bektaşilik

Öğretim programı, bir derse ait öğrenme-öğretme süreci içerisinde nelerin, niçin, nasıl bulunması gerektiğini gösteren kılavuzdur. Demirel'e göre öğretim programı: Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeniğidir.¹³

Kelam dersi öğretim programının giriş kısmında; "Dinin insan için olduğu, sorunlarının çözümünde insana yardım ettiği, bireyin iyi insan olmasını amaçladığı" ifade edilerek dinin önemine dikkat çekilmiştir. Bir dinin evrenselliği, ancak o dinin ilkelerinin şartlara göre yorumlanmasıyla mümkün olacağı belirtilmiştir. Ayrıca dini düşüncenin biçimlenmesinde, dindar insanın olaylara ve olgulara bakış açısının belirlenmesinde Kelam konularının ve Kelam dersinin önemli bir yeri olduğu ifade edilmiştir.

Programda, din anlayışından kaynaklanan sorunları ortadan kaldırmak ve çıkacak yeni sorunları da akılcı bir biçimde çözmek için Kuran'ı referans alarak Kelam konularını yeni bakış açısıyla ele alıp din hizmeti verecek olan gençlere kazandırmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Dolayısıyla yeni yöntemde birey öne çıkartılmış, Kuran'ın muhatabının fert olduğu ifade edilmiştir.¹⁴

Yeni geliştirilen Kelam öğretim programının dinin temel bilgi kaynakları dikkate alınarak akli önceleyen, Kuran'ı merkeze alan, birleştirici ve ortak noktaları öne çıkaran bir yaklaşımın sergilendiği söylenebilir.

Bir programın başarılı olarak uygulanabilmesi ve istenilen verimin alınması için o programdaki derslerin hangi amaçlara yönelik olarak okutulduğunun

belirlenmesi gerekmektedir. Programda Kelam dersinin genel amaçları şu şekilde belirlenmiştir¹⁵:

Kelam dersini alan öğrenciler;

1- İslam dininin inanç esaslarını kavrar

2- İnsanı, özgür ve sorumlu bir varlık olarak tanır

3- İnanç alanındaki farklılaşmanın nedenlerini kavrar

4- Kuran'ın iman ve bilgi anlayışını kavrar.

5- Olaylara ve olgulara Kuran çerçevesinden bakma alışkanlığını kazanır.

6- Dini, dinamik bir süreç olarak yorumlama yeteneği kazanır.

7- Değerler sistemine uygun davranma alışkanlığı kazanır.

İmam Hatip Liseleri ve Anadolu İmam Hatip Liselerinin 12. sınıfında okutulan Kelam dersi öğretim programı, "Kelam İlmi ve Temel Sorunları", "İslam Düşüncesinde Yorumlar", "İman, Bilgi ve Amel", "Allah'ın Varlığı ve Birliği (Tevhit)", "Melekler", "Nübüvvet ve İlahi Kitaplar", "Ahiret İnancı (Mead)", "İnsan ve Kaderi", "Kelam İlminin Günümüzdeki Durumu" ve "Din ve Vicdan Özgürlüğü" olmak üzere on üniteden oluşmaktadır.¹⁶

Alevilik-Bektaşilik ile ilgili konulara, İslam Düşüncesinde Yorumlar ünitesinde yer verilmiştir. Programda bu üniteyle ilgili olarak Öğrencilerin; bireyin dini tercih konusundaki özgürlüklerini, İslam'ın dinamik bir din olduğunu, her dönemde yeniden anlaşılması ve usulüne uygun olarak yorumlanması gerektiğini, İslam düşüncesindeki yorum farklılıklarının nedenlerini, ortaya çıkan itikadi ve fıkhi yorumlar ile bu yorumların günümüzdeki uzantılarını öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Ayrıca tasavvufi bir yorum olan "Alevilik-Bektaşiliğin tarihi gelişimini, bu düşüncenin temel unsurlarını, İslam kültürü içerisindeki önemini ve yerini kavramaları istenmektedir.¹⁷

Konunun daha iyi anlaşılması için İslam Düşüncesinde Yorumlar ünitesinin açılımını, kazanımlarını, etkinlik ve ünite açıklamalarını incelemeye çalışalım.

¹¹ MEB (2010). *İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programı*, Ankara,

¹² Ramazan Yıldırım ve diğerleri (2013). *Kelam Ders Kitabı*, (Dördüncü baskı), Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü

¹³ Özcan Demirel (2005). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: PegemA Yayınları, s. 6

¹⁴ MEB (2010). *İHL Meslek Dersleri Öğretim Programı*, 273

¹⁵ MEB (2010). *age*, s. 273

¹⁶ MEB (2010). *age*, s. 273-276

¹⁷ MEB (2010). *age*, s. 274

Tablo 1: İslam Düşüncesinde Yorumlar Ünitesinin İçeriği

İSLAM DÜŞÜNÇESİNDE YORUMLAR ¹⁸	
H	1- Yorum Farklılıklarının Ortaya Çıkış Sebepleri
2.	2- Belli Başlı İtikadi Mezhepler
2-1-	Havariç
2-2-	Şia
2-3-	Mürcie
2-4-	Mutezile
2-5-	Ehl-i Sünnet
2-5-1-	Eşariye
2-5-2-	Maturidiye
3.	3- İslam Düşüncesinde Fıkhi Yorumlar
4.	4- Tasavvufi Bir Yorum Olarak Alevilik-Bektaşilik
5.	4-1- Alevilik ve Bektaşilik Kavramları
4-2-	Tarihsel Gelişim
4-3-	Hacı Bektaş Veli ve Dört Kapı Kırk Makam
4-4-	Alevilik-Bektaşilik Düşüncesinde Temel Unsurlar
4-4-1-	Allah Sevgisi
4-4-2-	Peygamber Sevgisi
4-4-3-	Ehl-i Beyt Sevgisi
4-4-4-	Tevella, Teberra
4-4-5-	On iki İmam
4-4-6-	Musahiplik
4-4-7-	Ayin-i Cem

Ünitede; anlayış ve yorum farklılıklarının sebepleri üzerinde durulmakta ve bu farklılıklardan doğan oluşumlar tanıtılmaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere Alevilik-Bektaşilik Tasavvufi Yorum içerisinde sufi karakterli bir hareket olarak sunulmuştur. İçerik açısından Kelam dersi öğretim programında Alevilik-Bektaşilik öğretiminde sistematik bir içeriğin oluşturulduğu söylenebilir.

Tablo 2: İslam Düşüncesinde Yorumlar ünitesinin Kazanımları

Ünite	Kazanımlar ¹⁹
İslam Düşüncesinde Yorumlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. İslam düşüncesindeki yorum farklılıklarının nedenlerini sorgular. 2. Bireyin dini tercihleri konusundaki özgürlüklerinin farkında olur. 3. İslam düşüncesinde ortaya çıkan itikadi yorumların İslam'la özdeşleştirilemeyeceğini kavrar. 4. İslam düşüncesinde ortaya çıkan belli başlı itikadi mezheplerin günümüz uzantılarını tanır. 5. İslam düşüncesinde ortaya çıkan belli başlı fıkhi/ameli mezhepler hakkında bilgi sahibi olur. 6. Alevilik-Bektaşilik ile tasavvuf arasındaki ilişkiyi araştırır. 7. Bektaşiliğin gelişimini ve Hacı Bektaş Veli'nin bu düşüncedeki rolünü değerlendirir. 8. Alevilik-Bektaşilik düşüncesindeki temel unsurları kavrar. 9. Alevilik-Bektaşilik düşüncesinin İslam kültürü içerisindeki yerini ve önemini kavrar.

Kazanımlar eğitim süreci sonucunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, tutum ve değerleri ifade etmektedir. Bu ünite için 9 kazanım belirlenmiş ve dört kazanım (6,7,8,9. kazanımlar) doğrudan Alevilik-

Bektaşilik konusuyla ilgili olduğu görülmektedir. Kazanım cümlelerinin genellikle "kavrar, tanır, bilgi sahibi olur, araştırır" şeklinde ifade edildiği, bu haliyle kazanımların daha çok bilişsel alana hitap ettiği söylenebilir.

Kazanımlara baktığımız zaman bireyin dini tercih konusunda özgür olduğuna, İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorumların İslam'la özdeşleştirilemeyeceğine vurgu yapılarak, bireylere doğrunun tek olmadığı değişik yorumların olabileceği ve din anlayışlarında da insanların çeşitli nedenlerden dolayı farklı düşünebilecekleri kavratılmak istenmiştir.

İslam Düşüncesinde Yorumlar Ünitesi, Kelam dersi içerisinde 10 saat olarak yer almakta ve 9 kazanımı içermektedir. Kelam dersinin toplam saatinin 72 ve toplam kazanım sayısının 73 olduğu dikkate alındığında; "İslam Düşüncesinde Yorumlar" ünitesi ders saati açısından % 14, kazanım açısından % 12 oranında temsil edilmektedir.

Tablo 3: İslam Düşüncesinde Yorumlar ünitesinin Etkinlik Örnekleri

Ünite	Etkinlik Örnekleri ²⁰
İslam Düşüncesinde Yorumlar	<p>Önce Yokken Sonradan Neden: Hz Peygamber döneminde farklı dini yorumlar ve anlayışlar yokken sonradan "Nasil ve niçin ortaya çıkmıştır?", "Bunların sebepleri nelerdir?" soruları üzerinde bir tartışma ortamı oluşturulur. Mümkün olduğunca tüm öğrencilerin tartışmaya katılımı sağlanır. (1. kazanım)</p> <p>Neden Farklı Düşündüler? İslam tarihinde belli başlı itikadi oluşumların hangi konularda birbirinden farklı düşündükleri üzerine bir beyin fırtınası yapılır. Yapılan beyin fırtınası sonucu farklılıkları ve ortak noktaları gösteren bir kavram haritası oluşturulur. (4. kazanım)</p> <p>Bir Sunumuz Var: Sınıf küçük gruplara ayrılır. Her bir gruptan Alevilik-Bektaşilik düşüncesindeki temel unsurlardan bir tanesini araştırması istenir. Araştırmalar sunu haline getirilerek sınıfta sunulur. (7. ve 8. kazanımlar)</p> <p>Araştırıyoruz: Kuran'dan ve Hz Peygamberin hayatından özgürlüklere verilen önemle ilgili örnekler araştırılır. Araştırmalar öğrenciler tarafından sunu haline getirilerek sınıfta paylaşılır. (9. kazanım)</p>

Kelam dersi öğretim programında İslam Düşüncesinde Yorumlar ünitesi için dört örnek etkinliğe yer verilmiştir. Alevilik- Bektaşilik konusuyla ilgili, "Bir sunumuz var", "Araştırıyoruz" adlı örnek etkinlikler bulunmaktadır. "Bir sunumuz var" etkinliğinde sınıfın küçük gruplara ayrılması ve her bir gruptan Alevilik-Bektaşilik düşüncesindeki temel unsurlardan bir tanesini araştırması ve sınıfta sunulması (7 ve 8. kazanımlar); "Araştırıyoruz" etkinliğinde ise Kuran'dan ve Hz Peygamberin hayatından özgürlüklere verilen önemle ilgili örneklerin araştırılması, sunu halinde

¹⁸ MEB (2010). *age*, s. 288

¹⁹ MEB (2010). *age*, s. 279

²⁰ MEB (2010). *age*, s. 279

sınıfta paylaşılması (9. kazanım) istenmektedir. Etkinlikler; farklılıkların sebepleri, Alevilik-Bektaşilik düşüncesinin tanınması ve özgürlüklerin öneminin vurgulanmasına yönelik olduğu görülmektedir.

Tablo 4: İslam Düşüncesinde Yorumlar ünitesinin Açıklamaları

Ünite	Açıklamalar ²¹
İslam Düşüncesinde Yorumlar	<p>İslam düşüncesinde ortaya çıkan mezhepler Havaric, Şia, Mürcie, Mutezile Ehl-i Sünnet (Eşariye, Maturidiye) ile sınırlandırılacak</p> <p>4. kazanım Caferilik, Şafilik, Hanefilik, Hanbelilik ve Malikilik ile sınırlandırılacak ve ayrıntıya girilmeyecektir.</p> <p>7. kazanımdaki temel unsurlar; Allah Sevgisi, Peygamber Sevgisi, Ehl-i Beyt Sevgisi, Tevella, Teberra, On iki İmam, Musahiplik, Ayin-i Cem ile sınırlandırılacak</p> <p>Bu ünite İslam'ın dinamik bir din olduğuna, her dönemde yeniden anlaşılması ve usulüne uygun biçimde yorumlanması gerektiğine değinilecektir.</p> <p>Alevilik-Bektaşilik düşüncesinin tasavvufi bir yorum olarak ele alınacaktır.</p> <p>Bu ünite işlenirken siyasi ve kültürel ayrımcılığa neden olabilecek hoşgörüyü zedeleyecek tartışmalara girilmemelidir.</p> <p>Öncelikle verilecek değerler; insan sevgisi, kardeşlik, iyi niyet, paylaşımcı olmak, sosyal duyarlılık</p> <p>Öncelikle verilecek beceriler: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmak, eleştirel düşünme, mekan zaman ve kronolojiyi algılama, iletişim ve empati, problem çözme</p>

“İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesi için; açıklamalar sütununda ünite içinde vurgulanması gereken konulara, bazı kazanımlardaki sınırlandırmalara, hedeflenen değer ve becerilere işaret edilmiştir. Bu bağlamda ünite “İslam'ın dinamik bir din olduğu, her dönemde yeniden anlaşılması ve usulüne uygun biçimde yorumlanması gerektiği öncelikli olarak ifade edilmiştir. Alevilik-Bektaşilik düşüncesinin tasavvufi bir yorum olarak ele alınması, ünite işlenirken siyasi ve kültürel ayrımcılığa neden olabilecek hoşgörüyü zedeleyecek tartışmalara girilmemesi gerektiği” belirtilmiştir.

Öncelikle verilecek değerler; “insan sevgisi, kardeşlik, iyi niyet, paylaşımcı olmak, sosyal duyarlılık”; öncelikle verilecek beceriler ise “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, mekan zaman ve kronolojiyi algılama, iletişim ve empati, problem çözme” şeklinde verilmiştir.

3- Kalam Ders Kitabında Alevilik-Bektaşilik

Ders kitabı, eğitim-öğretim açısından kullanma kolaylığı olan, her öğrencinin ulaşabildiği, bilgilerin dolaysız olarak verildiği, sözel öğretimin boşluklarını doldurabilen önemli araçlardan birisidir. Ders kitabı, bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına

uygun olarak hazırlanmış basılı öğretim materyali olarak tanımlanmaktadır.²² İyi hazırlanmış bir ders kitabı, hem öğretmenlere hem de öğrencilere büyük yarar sağlamanın yanında eğitim ve öğrenme etkinliklerinde kılavuz konumundadır. Alevilik-Bektaşiliğin Kalam ders kitabına nasıl yansındığını tespit etmek, içerik analizi yapmak bu açıdan önemlidir.

Kalam ders kitabında Alevilik-Bektaşilik konusuna müstakil bir ünite olarak yer verilmediği ancak “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesinde, “Tasavvufi Bir Yorum Olarak Alevilik-Bektaşilik” alt başlığı ile yer verildiği görülmektedir. Kitapta tasavvufi yorumların önemine değinilmiş ve İslam'ın ahlak esasları üzerinde yoğunlaşarak insanın manevi açıdan arınmasını amaçladığı, İslam dininin farklı kültür ve medeniyetlere mensup insanlara ulaşmasında büyük bir rol oynadığı ifade edilmiştir. Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Mevlana gibi şahsiyetlerin Anadolu'da sevgi, saygı ve hoşgörü kültürünün yaygınlaşmasını sağladığı, zamanla bu şahsiyetlerin temel görüşlerinin esas alınması sonucu Yesevilik, Nakşilik, Mevlevilik ve Alevilik-Bektaşilik gibi tasavvufi yorumların ortaya çıktığı belirtilmiştir.²³

Alevilik-Bektaşilik konusuna Alevilik tanımlanarak başlanmış ve Aleviliğin hem sözlük hem de terim anlamları üzerinde durulmuştur. Buna göre sözlükte Alevi kelimesi “Ali'ye mensup, Ali taraftarı, Ali'yi seven, sayan ve ona bağlı olan, Ali'ye ait ve Ali'nin soyundan gelen” gibi anlamlara geldiği ifade edilmiştir.

Terim olarak ise; Alevilik “ Hz Ali'yi en üstün sahabe olarak gören, onun Hz Muhammed'den sonra halifeliğe Allah ve Hz Peygamber tarafından tayin edildiğine inananlar şeklinde tanımlanmıştır. Bektaşilik ise; Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olan ve onun yolundan gidenlerin oluşturduğu yolun adı olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda Alevilerin Aleviliği nasıl tanımladıkları da önemli olduğundan “öğrenelim” adlı etkinlikte Türkiye Alevi Dedeler Kurultayı Sonuç Bildirgesi neticesinde ortaya konan günümüz Alevilerinin “Alevilik” tanımına yer verilmiştir.²⁴

Alevilik adının, Anadolu'da yaşayan Bektaş ve Kızılbaşlar için 19. asrın ortalarından itibaren kullanılmaya başlandığı vurgulanmıştır.

Alevilik-Bektaşilik düşüncesi, diğer tasavvufi oluşumlar gibi İslam'ın ahlaki prensiplerinin insanlar arasında yaygınlaşmasını amaçladığı dile getirilerek; bu bağlamda Alevilik-Bektaşilik yolunun sevgi ve dostluk yolu olduğunu gösteren temel ahlaki prensiplere yer verildiği görülmektedir.²⁵

²² Özcan Demirel & Kasım Kiroğlu (2006). *Eğitim ve Ders Kitapları*, Ankara: PegemA Yayınları, s. 2

²³ Ramazan Yıldırım ve diğerleri (2013). *Kalam Ders Kitabı*, s. 51

²⁴ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 52

²⁵ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 52

²¹ MEB (2010). *age*, s. 279

“Tarihsel gelişim” başlığı altında Hacı Bektaşî Veli’nin tarihi misyonunun önemine değinilmiştir. Anadolu’ya göç eden Türk boyları arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasında, manevi bağların gelişmesinde Hacı Bektaşî Veli ve diğer mutasavvıfların büyük katkılarından olduğu, Hacı Bektaşî Veli’nin Ahmet Yesevi’nin manevi ocağında yetişmiş bir Horasan ereni olarak Anadolu’da ahlak, insan sevgisi ve bir arada yaşama kültürünün yaygınlaşmasına öncülük ettiği vurgulanmıştır. Ancak bu başlık altında Aleviliğin ilk oluşumunun nasıl gerçekleştiği konusuna hiç yer verilmemiştir.²⁶

“Hacı Bektaşî Veli ve Dört Kapı Kırk Makam” başlığı altında Alevilik-Bektaşîlik düşüncesinin şekillenmesinde Hacı Bektaşî Veli’nin Makâlât adlı eserinin önemli bir etkisinin olduğu vurgulanmıştır. Hacı Bektaşî Veli, bu eserinde İslam’ın itikat, ibadet ve ahlak konularındaki görüşlerini dört kapı kırk makam prensibine göre açıkladığı, bu prensiplerin birbirlerini tamamlayan unsurlar olduğu, kulun kırk makamla Allah’a ulaştığı ifade edilmiştir.²⁷

“Alevilik-Bektaşîlik düşüncesinde Temel Unsurlar” başlığı altında “Allah, Peygamber, Ehl-i Beyt Sevgisi, Tevella-Teberra, On İki İmam, Musahiplik, Ayin-i Cem ile Üç Sünnet Yedi Farz” konularına alt başlıklar halinde yer verilmiştir. Ayrıca bu düşünce sisteminin başlıca kaynakları Kuran, Hz Peygamberin Sözleri, Velâyetnâmeler, Buyruklar, Menâkıbnâmeler, Erkânâmeler ve Yedi Ulu Ozan’ın şiir ve nefesleri olduğu zikredilmiştir.

“Allah sevgisi” Alevilik-Bektaşîlik düşüncesinin temel yazılı kaynaklarında önemli bir yere sahiptir. İnsanın Allah’ı sevmesi ve tanınması için öncelikle kendini bilmesi gerektiği, kendisini tanıyan insanın, Allah’ı kendi içinde hissederek, onun büyüklüğünü anlayacağı vurgulanmıştır.

Ayrıca hakikat makamı Allah sevgisine dayanmaktadır ve tevhit inancı ile Allah sevgisi arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur. Geleneksel Alevi-Bektaşî düşüncesinde Tanrı anlayışı korku üzerine değil, sevgi üzerine temellendirilmiştir. Dolayısıyla sevgi, Tanrıya ulaşmak için temel bir araç konumundadır.²⁸ Ders kitabında da bunun yansımaları görülmektedir.²⁹

“Cabbar Kulu Diyor ki” adlı etkinlikte kulun Allah’ı anmasının gerekliliği, insan-ı kâmil olma yolunda Allah’a şükretmenin önemi vurgulanmıştır.

“Peygamber sevgisi” alt başlığı altında Alevilik-Bektaşîlik düşüncesinde peygamber algısı anlatılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Alevi-Bektaşî anlayışta “Hak-Muhammed-Ali” tasavvurunda Hz Peygambere ikinci

sırada yer verildiği, son peygamber olarak kabul edildiği, O’na son derece saygı ve sevgi gösterilerek salât ve selam getirildiği ifade edilmiştir. Ayrıca Hz Peygamber ile ilgili naatların Alevi-Bektaşî edebiyatında önemli unsurlar içerisinde yer aldığı, bu şiir ve naatlarda Hz Peygambere olan derin sevgi ve saygı “Canım Mustafa”, “Ya Muhammed Mustafa” gibi ifadelerle dile getirildiğine işaret edilmiş ve Hilmi Dede Baba’nın naatına yer verilmiştir. “Pir Sultan Abdal Diyor ki” adlı etkinlikte Hz Peygamber sevgisini dile getiren şiir dikkatlere sunulmuştur.³⁰

“Ehl-i Beyt Sevgisi” alt başlığı altında Ehl-i Beyt kavramının anlamı üzerinde durularak Alevi-Bektaşî kültüründeki önemine değinilmiştir. Ehl-i Beyt’in Kuran’da geçen bir kavram olduğu ve Hz Peygamberin Ehl-i Beyt için dua ettiği ifade edilmiştir. Alevi-Bektaşî düşüncesinde Hz Muhammed, Hz Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin isimlerinin beş parmakten oluşan elle sembolleştirilmiş olduğu ve Ali pençesi adıyla levhalaştırıldığı vurgulanmıştır. Devamında Ehl-i Beyt içinde Hz Ali’nin ayrı bir yeri ve önemi olduğu, Hz Peygamberin ümmetini Hz Ali’ye emanet ettiği belirtilmiştir. Alevilik-Bektaşîlikte Hz Hasan ve Hz Hüseyin’in soyundan gelenlere de sevgi beslendiği, Hz Hüseyin’in Kербela’da şehit edilmesinin matemi için muharrem ayında on iki gün oruç tutulduğu ifade edilmiştir. “Biliyor muydunuz” adlı etkinlikte Hz Peygamberin soyunun Hz Fatıma yoluyla devam ettiği, Hz Hasan soyundan gelenlere şerif, Hz Hüseyin’in soyundan gelenlere ise seyit dendiğine dikkat çekilmiştir.³¹

“On iki İmam” alt başlığı altında Alevi-Bektaşî kültüründe on iki imamın önemi ve inanç sistemindeki yeri anlatılmıştır. On iki imamın ilkinin Hz Ali olduğu ve diğer imamların tamamının da O’nun soyundan geldiğine vurgu yapılmıştır. Alevi-Bektaşî düşünce sisteminde “imamların masum olduğu, Hz Peygamberin getirmiş olduğu mesajın imamlar aracılığıyla devam ettiği ve dini konularda insanlara rehberlik yapan kimseler olarak görüldüğü” ifade edilmiştir. “Okuyalım-Yorumlayalım” etkinliğinde on iki imamı anlatan şiire yer verilmiştir.³²

“Musahiplik” alt başlığı altında bu kavramın sözlük ve terim anlamları üzerinde durulmuş ve birçok Alevi-Bektaşî kaynaklarında yer aldığına vurgu yapılmıştır. Musahiplik, “Hz Peygamber döneminde sahabe arasında yaşanan birlik, beraberlik, kardeşlik ve dayanışmanın günümüze taşınması” olarak ifade edilerek tarihsel arka planına dikkat çekilmiştir. Ayrıca musahip olmak isteyenlerde olması gereken şartlar, musahipliğin amacı ve erkânı da anlatılmıştır.³³

²⁶ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 53

²⁷ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 53-54

²⁸ Harun Yıldız (2004). *Anadolu Aleviliği Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme*, Ankara: Araştırma Yayınları, s. 108-109

²⁹ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 54-55

³⁰ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 55-56

³¹ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 56-57

³² Yıldırım vd (2013). *age*, s. 58

³³ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 59

“Ayin-i Cem” başlığı altında cem; “bir araya gelmek, ayin, kanun, töre-adet ve dini tören”, Ayin-i Cem ise; “cem töresi, toplantı töresi, bir araya gelme yolu, âdeti” şeklinde kelime anlamları ile aktarılmış ve Alevi-Bektaşî düşüncesinde cemaatle yapılan törenlere cem dendiği ifade edilmiştir. Cem ritüelinin dini işlevinin yanı sıra toplumsal işlevlerine de değinilmiştir. Eskiden dergâhlarda yapılan cemin, günümüzde cemevi adı verilen mekânlarda yapıldığına işaret edilmiştir. Daha sonra “ıkrar cemi, Musahiplik cemi, Görgü cemi” gibi cem çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. “Not edelim” adlı etkinlikte cem töreninde yapılan on iki hizmet ve anlamları aktarılmıştır.³⁴

“Üç Sünnet Yedi Farz” alt başlığı altında geleneksel Alevilik-Bektaşilikteki ahlak anlayışı anlatılmış ve Buyruklarda yer alan önemli kavramlardan biri olduğu vurgulanmıştır.³⁵

Değerlendirme, Sonuç ve Öneriler

Çalışma sonunda Alevilik-Bektaşilik açısından Kalam dersi öğretim programı hakkında şunlar söylenebilir:

Alevilik-Bektaşilik ile ilgili konulara, İslam Düşüncesinde Yorumlar ünitesinde yer verilmiştir. Programda Alevilik-Bektaşiliğin tarihi gelişimi, bu düşüncenin temel unsurları, İslam kültürü içerisindeki yeri ön plana çıkarılarak Alevilik-Bektaşilik öğretiminde sistematik bir içeriğin oluşturulduğu ifade edilebilir.

Programda “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesi için 9 kazanım belirlenmiş ve dört kazanım (6,7,8,9. kazanımlar) doğrudan Alevilik-Bektaşilik konusuyla ilgilidir. Kazanım cümlelerinin genellikle “kavrar, tanır, bilgi sahibi olur, araştırır” şeklinde ifade edildiği, bu haliyle kazanımların daha çok bilişsel alana hitap ettiği görülmektedir.

“İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesi için öğretim programında örnek olarak dört etkinliğe yer verilmiştir. Alevilik- Bektaşilik konusuyla ilgili, “Bir sunumuz var”, “Araştırıyoruz” adlı örnek etkinlikler bulunmaktadır. Bunlar; “farklılıkların sebepleri, Alevilik-Bektaşilik düşüncesinin tanınması ve özgürlüklerin öneminin vurgulanmasına” yönelik etkinliklerdir.

Ünitenin açıklamalar kısmında, İslam’ın dinamik bir din olduğu, her dönemde yeniden anlaşılması ve usulüne uygun biçimde yorumlanması gerektiği öncelikli olarak ifade edilmiş, ünite işlenirken siyasi ve kültürel ayrımcılığa neden olabilecek hoşgörüyü zedeleyecek tartışmalara girilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Öncelikle verilecek değerlerde insan sevgisi, kardeşlik, iyi niyet, sosyal duyarlılık gibi

hoşgörüyü vurgu yapan değerler ve yorum yapma, yoruma saygılı olma ile ilgili beceriler yer almaktadır.

Programda tasavvufi yorum olarak sadece Alevilik-Bektaşilik düşüncesine yer verilmesi, diğer tasavvufi oluşumlardan bahsedilmemesi bir eksiklik olarak görülebilir. Bu bağlamda programa “Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumlar” başlığı ilave edilerek Alevilik-Bektaşilik yanında Yesevilik, Mevlevilik, Kadirilik gibi diğer tasavvufi yorumlara da yer verilmesi modern çoğulculuğun bir gereğidir.

İncelediğimiz konularının işleniş açısından Kalam ders kitabı için şunları söylemek mümkündür:

Alevilik-Bektaşilik konusunda doğru bilgi ve anlayış sahibi olabilmek için bu düşünce sisteminin klasik kaynaklarına başvurmak son derece önemlidir. İncelediğimiz konuyla ilgili olarak Kalam ders kitabında Makâlât, Buyruk, Erkannâme, Kitab-ı Cabbar Kulu, Pir Sultan Abdal Divanı gibi Alevilik-Bektaşiliğin temel literatürüne başvurulduğu görülmektedir. Aynı zamanda günümüz Alevi-Bektaşî yazarların eserlerinden de yararlanılması, bu düşünce sisteminin doğru ve tarafsız bir şekilde anlatılma amacı taşıdığı söylenebilir.

Türkiye’de Alevilikle ilgili tartışma alanlarından biri Aleviliğin nasıl tanımlanacağı konusudur. Günümüzde Alevilikle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında Alevilik kavramının siyasi, itikadi ve tasavvufi bakımdan farklı tanımlamaları yapılmıştır.³⁶ Kalam ders kitabında Alevilik-Bektaşilik, tasavvufi yorumlar içerisinde değerlendirilmesine rağmen Alevilik kavramı itikadi anlam yüklenerek tanımlanmış, tasavvufi bakımdan Aleviliğin tanımına yer verilmemiştir. Alevilerin Aleviliği nasıl tanımladıkları önemli olduğundan “Türkiye Alevi Dedeler Kurultayı Sonuç Bildirgesi” neticesinde oluşan günümüz Alevilerinin “Alevilik” tanımına yer verilmesi kayda değer bir durumdur.

Tarihsel gelişim” başlığı altında Hacı Bektaşî Veli’nin tarihi misyonunun önemine değinilmiş, ancak bu başlık altında Aleviliğin ilk oluşumunun nasıl gerçekleştiği konusuna hiç yer verilmemiştir.

Ayin-i Cem konusu işlenirken cemin cemaatle yapılan bir tören olarak tanımlanması eksikliklerdir. Cemin dinsel bir tören olarak ifade edilmesi daha doğru görünmektedir. Zira Alevi-Bektaşî geleneğinde önemli bir yeri olan cem ayini toplu yapılan ibadet olarak tanımlanmakta ve bu manada kullanılmaktadır.

³⁶ Alevilik tanımları için bkz: Ahmet Yaşar Ocak (1989). “Alevi”, *DİA*, C. 2, İstanbul: s. 368-369; Cenksu Üçer (2010).

Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, s. 35-39; Ali Yaman (2006). *Orta Asya’dan Anado-*

lu’ya Yesevilik-Alevilik-Bektaşilik, Ankara: Elips Yayınları, s. 105-111; Hüseyin Yılmaz (2011). *Alevi-Sünni Diyalogu –Din*

Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme-, Sivas: Asitan Yayınları, s. 10-13

³⁴ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 59-60

³⁵ Yıldırım vd (2013). *age*, s. 61

Dolayısıyla ayin-i cem duasıyla, niyazıyla semahıyla bireyin kötülüklerden arınarak Allah'a yakınlaşmanın vesilesi olarak görülmektedir.³⁷

Alevilik-Bektaşilik Tasavvufi Yorum içerisinde sufi karakterli bir hareket olarak sunulmuştur. Aleviliğin tasavvufi yorumlar içerisinde değerlendirilmesi bilimsel gerçekliğe uygun olduğu söylenebilir. Aleviliğin neliğine ilişkin yapılan tartışmalar neticesinde ortaya konan bilimsel çalışmalarda, Aleviliğin tasavvuf boyutuyla anlaşılmasının daha doğru olacağı fikri ön plana çıkmaktadır.³⁸ Ayrıca Aleviliğin Tasavvufi Yorum içerisinde ele alınması, İslam'ın üst kimlik olduğuna ve grup içi benzerliklere dikkat çekmek içindir. Bu durum, karşılıklı ön yargıların azalmasına ve farklılıkların çatışma sebebi olmaması gerektiği bilincinin oluşmasına katkı sağlayacaktır.³⁹

Ders kitabında Alevilik adının, Anadolu'da yaşayan Bektaş ve Kızılbaşlar için 19. asrın ortalarından itibaren kullanılmaya başlandığı vurgulanmış⁴⁰ ise de bu kavramın daha önceleri yaşayan ozanların deyişlerinde⁴¹ ve 16. yüzyılda Osmanlı-Safevi ilişkileri sırasında yaşanan sosyal ve siyasi olayların değerlendirildiği eserlerde açıkça yer aldığı tespit edilmiştir.⁴² Alevilik kavramının, 19. yüzyıldan itibaren Bektaş, Kızılbaş, Tahtacı, Hubyarlılar vb grupları ifade etmek üzere bir üst kimlik ya da şemsiye kavram olarak kullanıldığı şeklinde anlamak daha doğru olacaktır.⁴³

Alevi-Bektaş düşüncesinin temel kaynakları sadece isim olarak zikredilmiştir. Bu kaynakların kısaca tanıtımına yer verilmesinin isabetli olacağı söylenebilir. Alevilik- Bektaşilikte Allah tasavvuru anlatılırken bu düşünce sisteminde Allah inancını ifade etmek için

anahtar bir deyim olarak kullanılan "Hak-Muhammed-Ali"⁴⁴ algısına da değinilmediği görülmektedir. Ayrıca Alevilik-Bektaşilik ile ilgili bazı kavramların anlamlarına da yer verilmemiştir. Mesela; "Düvaz İmam, miraclama, gülbank, velayet, tevhit nefesleri, semah" gibi kavramların anlamları metin içerisinde yer verilmediği gibi sözlük kısmına da eklenmemiştir.

Alevilik-Bektaşilikle ilgili konuların İHL öğretim programına dâhil edilmesi, meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliliklerini gündeme getirmektedir. Ancak bu konuyla ilgili böyle bir çalışma tespit edilememiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine yönelik yapılan araştırma bize fikir vermesi açısından önemlidir. Bu araştırmaya göre DKAB öğretmenlerinin % 60'ı Alevilik konusunda kendilerini yeterli görmediklerini beyan etmişlerdir.⁴⁵ Alevilik-Bektaşilik konularının öğretiminde verimliliği artırmak için öğretmenlere bu düşünce sisteminin öğretileri, tarihi gelişimi gibi temel konularda hizmet içi eğitimler düzenlenebilir

Sonuç olarak bir takım eksikliklere rağmen Kelam öğretim programı ve ders kitabında Alevilik-Bektaşilikle ilgili konulara nesnel, çoğulcu ve tarafsız bir şekilde yer verilmesi, kanaatimizce hem bilgilendirici hem de birlikte yaşama kültürüne hizmet edici mahiyette olduğu söylenebilir.

Çalışma sonunda şu öneriler getirilebilir:

-Alevilik-Bektaşilik konularının yazılmasında ve içeriğinin oluşturulmasında bu inanca mensup kanaat önderi, bilim insanı gibi uzmanlar dâhil edilmelidir.

-Alevilik-Bektaşilik konularının öğretilmesi noktasında İHL meslek dersleri öğretmenlerine; Alevilik tarihi, Alevilikte, inanç, ibadet ve ahlak öğretileri gibi temel konularda hizmet içi seminerler düzenlenmelidir.

-Meslek dersleri öğretmenlerini yetiştiren kurumlar olan İlahiyat Fakültelerinin programlarına Alevilik-Bektaşilik öğretimini konu edinen ders(ler) okutulmalıdır.

-Programa -"İslam Düşüncesinde Yorumlar" ünitesinin sonuna-, din anlayışındaki farklılıkların çatışma sebebi değil, zenginlik olduğunu vurgulayan bir konu eklenmelidir.

-Alevilik konularının anlatımında teolojik yönlerden daha çok yaşayan Alevilikten bahsedilmesi

³⁷ Cem ayini hakkında bilgi için bkz: Ramazan Uçar (2004). "Bir Fenomen Olarak Ayin-i Cem (Sosyolojik Bir Yaklaşım)",

Dini Araştırmalar, C. 7, S. 19, s. 73-81; Ali Aktaş (2010). "Alevilikte Cem Ayini", *Anadolu'da Aleviliğin Dünü Bugünü*, (Edit: Halil İbrahim Bulut), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, s. 557-560; Üçer (2010). *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, s. 355

³⁸ Üçer (2010). *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, s. 35-68; Ramazan Yıldırım (2009). "Tasavvufi Bir Yorum Olarak Alevilik ve Bektaşilik", *EKEV Akademi Dergisi*, C. XIII, S. 41, s. 103-114; İbrahim Arslanoğlu (2000). "Alevilik

Nedir?", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Yıl: 6, S. 13, s. 182-183; Sönmez Kutlu (2006). *Alevilik-Bektaşilik Yazıları*,

Ankara: Ankara Okulu Yayınları, s. 154; Hülya Küçük (2003). "Bektaşilik ve Aleviliğin Sufi ve Esoterik Boyutu",

İslamiyat, C. VI, S. 3, Ankara: s. 158-160

³⁹ Yapıcı (2011). "Dini Gruplar Arası Ön Yargıların Etkinliğinin Azaltılmasında Din Öğretiminin Önemi", s. 312-313

⁴⁰ Yıldırım vd (2010). *Kelam Ders Kitabı*, s. 52; Ayrıca bkz: Hasan Onat (2003). "Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine",

İslamiyat, C. VI, S. 3, Ankara: s. 123

⁴¹ Üçer (2010). *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, s. 73-74

⁴² Seyid Ali Topal (2008). *Celalzade Salih Çelebi'nin Tarih-i Sultan Süleyman İsimli Eseri*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara:

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 81-83

⁴³ Cenksu Üçer (2008). "Aleviliğin Neliği ve Şiilik (Caferilik) İle İlişkisinin Çerçevesi", *Marife*, Yıl: 8, S. 3, s. 207

⁴⁴ Bkz: İlyas Üzüm (2008). *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, İstanbul: İsam Yayınları, s. 71-73; Üçer (2010), *Tokat*

Yöresinde Geleneksel Alevilik, s. 229-248; Harun Yıldız (2010). "Türkiye Aleviliğinin İnanç ve Ahlaki Değerleri",

Anadolu'da Aleviliğin Dünü Bugünü (Edit: Halil İbrahim Bulut), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, s. 413-416

⁴⁵ Recep Kaymakcan (2011). "Öğretmenlerine Göre DKAB Dersleri, Yeni Eğilimler: Çoğulculuk ve Yapılandırıcılık",

Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi, (Ed. R Kaymakcan, M Zengin, Z Şeyma Arslan), İstanbul: Dem Yayınları, s. 77

günümüzdeki Aleviliğin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

-Tasavvufi yorumlar içerisinde sadece Alevilik-Bektaşilik düşünce sistemine yer verilmiştir. Dini çoğulculuk bağlamında Mevlevilik, Yesevilik, Nakşibendilik, Kadirilik gibi diğer tasavvufi yorumlara da yer verilmesinin isabetli olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Ali (2010). "Alevilikte Cem Ayini", *Anadolu'da Aleviliğin Dünü Bugünü*, (Edit: Halil İbrahim Bulut), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, s. 557- 612.
- ALTAŞ, Nurullah (2012). "Küreselleşme, Çokkültürcülük ve Din Eğitimi", *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*, Ed. Mustafa Köylü, İstanbul: Dem Yayınları.
- ARSLANOĞLU, İbrahim (2000). "Alevilik Nedir?" *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Yıl: 6, S. 13, s. 182-183.
- BOLAY, S. Hayri & TÜRKÖNE, Mümtaz'er (1995). *Din Eğitimi Raporu*, Ankara:
- ÇOŞTU, Yakup (2011). "Küreselleşme Sürecinde Din Öğretiminin Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*, (Ed. R Kaymakcan, M Zengin, Z Şeyma Arslan), İstanbul: Dem Yayınları, s. 341-344.
- DEMİREL, Özcan (2005). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: PegemA Yayınları.
- DEMİREL, Özcan & KIROĞLU Kasım (2006). *Eğitim ve Ders Kitapları*, Ankara: PegemA Yayınları.
- KAYMAKCAN, Recep (2009). "Alevilik Üzerinden Din Dersini Tartışmak", *DEM Dergi*, Yıl:2, S.6, s. 71
- KAYMAKCAN, Recep (2011). "Öğretmenlerine Göre DKAB Dersleri, Yeni Eğilimler: Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık", *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*, (Ed. R Kaymakcan, M Zengin, Z Şeyma Arslan), İstanbul: Dem Yayınları.
- KAYMAKCAN, Recep (2012). "Din Eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık: Türkiye Örneği", *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*, Ed. Mustafa Köylü, İstanbul: Dem Yayınları.
- KAYMAKCAN, Recep & AŞLAMACI, İbrahim (2011). "Çoğulculuğa İlişkin Farklı Yaklaşımlar ve DKAB Dersleri", *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*, (Ed., R Kaymakcan, M Zengin, Z Şeyma Arslan), İstanbul: Dem Yayınları
- KORUKCU, Âdem (2012). "İmam Hatip Liseleri", *Din Eğitimi El Kitabı*, Ed. Recai Doğan, Remziye Ege, Ankara: Grafiker Yayınları.
- KUTLU, Sönmez (2006). *Alevilik-Bektaşilik Yazıları*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

- KUTLU, Sönmez (2009). "Farklı İnanç Grupları Farklı Din Anlayışları ve Din Eğitimi", *IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri (12-16 Ekim 2009)*, C. II, Ankara:
- KÜÇÜK, Hülya (2003). "Bektaşilik ve Aleviliğin Sufi ve Esoterik Boyutu" *İslamiyat*, C. VI, S. 3, Ankara: s. 151-163.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2010). *İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programı*, Ankara:
- OCAK, A. Yaşar (1989). "Alevi", *DİA*, C. 2, İstanbul: s. 368-369;
- ONAT, Hasan (2003). "Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine", *İslamiyat*, c. VI, S. 3, Ankara:
- TOPAL, S. Ali (2008). *Celalzade Salih Çelebi'nin Tarih-i Sultan Süleyman İsimli Eseri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- UÇAR, Ramazan (2004). Bir Fenomen Olarak Ayin-i Cem (Sosyolojik Bir Yaklaşım), *Dini Araştırmalar*, C. 7, S. 19, s. 73-82;
- ÜÇER, Cenksu (2010). *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- ÜÇER, Cenksu (2008). "Aleviliğin Neliği ve Şiilik (Caferilik) İle İlişkinin Çerçevesi", *Marife*, Yıl: 8, S. 3, s. 205-238
- İZÜM, İlyas (2008). *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, İstanbul: İsam Yayınları.
- YAMAN, Ali (2006). *Orta Asya'dan Anadolu'ya Yesevilik-Alevilik-Bektaşilik*, Ankara: Elips Yayınları.
- YAPICI, Asım (2009). "İçimizdeki Öteki: Kimlik ve Ön yargı Kısacasında Sünni-Alevi İlişkileri", *DEM Dergi*, Yıl:2, s. 6, s. 52-59
- YAPICI, Asım (2011). "Dini Gruplar Arası Ön Yargıların Etkinliğinin Azaltılmasında Din Öğretiminin Önemi", *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*, (Ed. R Kaymakcan, M Zengin, Z Şeyma Arslan), İstanbul: Dem Yayınları.
- YILDIRIM, Ramazan (2009). "Tasavvufi Bir Yorum Olarak Alevilik ve Bektaşilik", *EKEV Akademi Dergisi*, C. XIII, S. 41, s. 103-114;
- YILDIRIM, Ramazan ve diğerleri (2010). *Kelam Ders Kitabı*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- YILDIZ, Harun (2004). *Anadolu Aleviliği Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme*, Ankara: Araştırma Yayınları.
- YILDIZ, Harun (2010). "Türkiye Aleviliğinin İnanç ve Ahlaki Değerleri", *Anadolu'da Aleviliğin Dünü Bugünü*, Ed. Halil İbrahim Bulut, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- YILMAZ, Hüseyin (2011). *Alevi-Sünni Diyalogu -Din Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme-*, Sivas: Asitan Yayınları.